

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Links front tegenover zwak gedoogkabinet?

Koole, R.A.

Citation

Koole, R. A. (2010). Links front tegenover zwak gedoogkabinet? *De Volkskrant*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16205>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16205>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Links front tegenover zwak gedoogkabinet?

De valkuilen van progressieve samenwerking

Ruud Koole (23 november 2010)

Femke Halsema pleitte deze week voor effectieve progressieve samenwerking en riep de PvdA op een keuze te maken te maken tussen het 'sociaal conservatisme van de SP' en de 'progressieve krachten van GroenLinks en D66'. Twee weken eerder al was er het bericht dat de partijtoppen van PvdA en GroenLinks over mogelijke politieke samenwerking spreken, die volgens partijvoorzitter Lilianne Ploumen 'zeker niet vrijblijvend' zijn. In het laatste nummer *Socialisme & Democratie*, het blad van het wetenschappelijk bureau van de PvdA, wil (oud)hoogleraar parlementaire geschiedenis en voormalig fractievoorzitter voor de PvdA in de Eerste Kamer Joop van den Berg de door Halsema gewenste keuze niet maken, maar hij breekt wel een lans voor 'kartelvorming' en het zo mogelijk 'één front' maken van de PvdA met zowel D66 en GroenLinks als met de SP aan de vooravond van de zo belangrijke Statenverkiezingen van maart volgend jaar.

Niettemin herhaalde premier Rutte recentelijk op het VVD-congres dat hij een hand uitstak naar de oppositie in de Tweede Kamer. Dat verhoudt zich slecht met frontvorming.

Zowel bij de progressieve kartelvorming als bij de uitgestoken hand van Rutte kunnen de nodige vraagtekens worden gezet.

Eerst Rutte. Over het karakter van zijn kabinet is al veel gezegd. Voor Nederland weliswaar ongebruikelijk, lijkt zijn gedoogkabinet te passen in een internationale trend naar zogeheten *contract parliamentarism*, waarbij een kabinet bestaande uit ministers van partijen die samen geen meerderheid in het parlement hebben een contract sluiten met een partij die buiten het kabinet blijft om zo toch op cruciale dossiers over een meerderheid te kunnen beschikken. Het Nederlandse gedoogakkoord is zo'n contract. Waar in steeds meer landen de grotere klassieke politieke partijen hun kiezersaanhang zien krimpen, is een dergelijke ontwikkeling op het eerste gezicht ook te begrijpen. Om een meerderheidskabinet te vormen zijn er dan meer partijen nodig dan men gewend was en nemen de interne coördinatiekosten toe. Anderzijds is een minderheidskabinet dat al direct bij aantreden kan worden weggestemd en bij elk wetsvoorstel maar moet zien een parlementaire meerderheid te halen, geen recept voor 'daadkracht'. Contract parlementarisme is dan een oplossing. Maar het Nederlandse gedoogakkoord is een wel heel bijzonder contract. Dat gaat veel verder dan de afspraak dat een oppositiepartij een motie van wantrouwen niet aan een meerderheid zal helpen in ruil voor concessies op een of enkele beleidsthema's. Omdat in het gedoogakkoord ook afspraken zijn gemaakt over het algemene financiële kader met voorgenomen bezuinigingen van 18 miljard euro, strekt dat akkoord zich in feite uit over vrijwel het gehele kabinetsbeleid, zeker in tijden van een financieel-economische crisis. De Tweede Kamerfracties van PVV, CDA en VVD zijn hieraan gebonden. En via wekelijks overleg van de kabinetsleiding met de PVV-voorman wordt de vinger aan de pols gehouden. Daarom is het ook gerechtvaardigd te spreken van een meerderheidscoalitie.

Maar waarom dan toch die uitgestoken hand van Rutte naar de oppositie? De eerste reactie hierop tijdens het debat over de regeringsverklaring was 'Ja, hij moet wel!'. Maar is dat ook zo? Deze reactie gaat uit van de gedachte dat het huidige kabinet een minderheidscoalitie is, naarstig op zoek naar meerderheden in de Tweede Kamer.

Omdat dat feitelijk niet zo is, komt de 'uitgestoken hand' van Rutte in een ander daglicht te staan. Natuurlijk, Rutte zou graag willen dat zoveel mogelijk oppositiepartijen kabinetsvoorstellen steunen. Maar zolang de drie fracties van PVV, CDA en VVD gedisciplineerd optreden, heeft hij de oppositie eigenlijk niet nodig. En voor het geval een enkel Kamerlid dissident gedrag vertoond, is er altijd de SGP waarop een beroep kan worden gedaan.

Rutte's uitgestoken hand moet veel eerder begrepen worden als een correctie van zijn ongelukkige uitspraak dat rechts Nederland 'zijn vingers aflikt' bij het regeerakkoord. Voor een iemand die graag premier van alle Nederlanders wil zijn en zeker van dat derde deel van de CDA-achterban dat zich tegen een gedoogcoalitie met de PVV uitsprak, was bijstelling van dat beeld noodzakelijk. Bovendien is er één kwestie waarvoor het gebruikelijk is dat ook de steun wordt gezocht van een belangrijk deel van de oppositie: een mogelijke uitzending van troepen naar het buitenland, ook al is dat in de vorm van een politietrainingsmissie in Afghanistan.

Voor het overige heeft Rutte de komende jaren in de Tweede Kamer genoeg aan zijn meerderheidscoalitie van PVV, CDA en VVD. Voor de oppositiepartijen zal er waarschijnlijk heel weinig te halen zijn, temeer omdat de wil van de drie partijen om met elkaar en vooral zonder links aan de slag te gaan heel groot is.

De vraag is echter of progressieve frontvorming in deze situatie het meest voor de hand ligt. Zeker als die ingevuld zou worden als een streven naar een 'linkse meerderheid' is het niet veel meer dan het najagen van een fata morgana. De politicoloog Jacques Thomassen heeft in zijn afscheidsrede dit najaar nog eens duidelijk laten zien dat, ondanks alle kiezerswisselingen van de recente periode, de verhouding tussen 'linkse' en 'niet-linkse' partijen in Nederland behoorlijk stabiel is in het nadeel van de eerste (ook wanneer D66 daartoe zou worden gerekend). Het onderling uitwisselen van kiezers tussen linkse partijen brengt een linkse meerderheid geen stap dichterbij.

Zijn er met de teloorgang van het CDA dan geen kiezers in het midden te winnen? D66 lijkt daarop te koersen en ook binnen GroenLinks en de PvdA worden dergelijke geluiden gehoord. Maar deze strategie gaat er van uit dat het electorale gat dat het CDA laat vallen, zich in het midden bevindt. Dat is niet het geval. CDA-kiezers bevinden zich grotendeels op de rechterkant van het politieke spectrum. De achteruitgang van het CDA kwam vooral ten goede aan de VVD en de PVV. Slechts een klein gedeelte van de potentiële CDA-verlaters zou wellicht kunnen worden verleid om op progressieve partijen te stemmen. Maar linkse frontvorming helpt daar niet bij: een electorale loopbrug maakt het makkelijker de oversteek van CDA naar links te maken dan een gesloten bastion.

Een ander vaak genoemd argument voor progressieve blokvorming is gelegen in het gewoonterecht dat de grootste partij na de verkiezingen het initiatief mag nemen bij de kabinetsformatie. De PvdA heeft in de Tweede Kamer slechts één zetel minder dan de VVD. Een fusie van bijvoorbeeld GroenLinks en de PvdA zou groter zijn geweest dan de VVD en dus zou het initiatief bij die linkse combinatie zijn komen te liggen. Dat is waar, maar zou het uiteindelijk tot een ander resultaat hebben geleid? De PvdA heeft - en niet zonder reden - herhaaldelijk gezegd dat het verwijt dat zij aan de wieg heeft gestaan van de gedoogcoalitie met Wilders omdat zij tegen een combinatie van CDA, VVD en PvdA was, onterecht is. CDA en VVD wilden koste wat kost over rechts, aldus de PvdA. Maar dan had het dus ook niet geholpen wanneer GroenLinks en PvdA tot de grootste partij waren gefuseerd, want zonder CDA of VVD was geen meerderheidskabinet te vormen.

Een links minderheidskabinet dan? Theoretisch niet uitgesloten, maar ook in de toekomst zeer onwaarschijnlijk. D66 en SP in één kabinet, is voor beide een brug te ver. Ook in de 'Roemer-variant' was die samenwerking niet voorzien. Voor een links minderheidskabinet dat niet alle progressieve partijen omvat wordt het wel heel moeilijk om parlementaire meerderheden te halen. En anders dan bij een rechts minderheidskabinet is er wel altijd een meerderheid aan de 'andere kant' die het kabinet bij een eerste optreden gelijk naar huis zou kunnen sturen.

Dezelfde aarzelingen gelden het streven naar linkse blokvorming tegenover Rutte's gedoogkabinet. Een institutioneel vormgegeven samenwerkingsverband van de vier progressieve partijen gaat er niet komen. Zelfs het 'broodje progressief', het maandelijks overleg van de directeurs van de wetenschappelijke bureaus van die vier partijen, zal daar niets aan veranderen. Vooral D66 wil voorkomen dat door dit overleg het beeld ontstaat dat zij innig met de drie andere partijen verbonden is. Dat zou de gewenste positie van D66 in het politieke midden in gevaar brengen. Ook GroenLinks loopt niet warm voor een te nauwe band met de SP. Halsema's aanduiding van de SP als 'sociaal-conservatief' spreekt wat dat betreft boekdelen. Te innige institutioneel-organisatorische samenwerking zou momenteel veel energie opslokken die beter kan worden besteed aan het voeren van overtuigende oppositie en zou bovendien zeer waarschijnlijk leiden tot onvrede bij delen van de deelnemende partijen, waardoor afsplitsingen niet moeten worden uitgesloten. Per saldo is dan van een progressieve concentratie weinig merkbaar.

Maar wat kan de progressieve oppositie dan wel? Ten eerste is elke oppositiepartij aan haar kiezers verplicht om op basis van het eigen verkiezingsprogramma met alternatieven te komen voor het kabinetsbeleid. Ook al zal Rutte's zogenaamd 'uitgestoken hand' die alternatieven niet zomaar oppakken, oppositiepartijen informeren daarmee het publiek dat de aannames en concrete voorstellen van het kabinet niet de enige opties zijn. Dat bezuinigingen je niet overkomen als het weer. Dat andere keuzes mogelijk zijn. De progressieve partijen zouden er voor kunnen kiezen om niet elkaar vliegen af te vangen, maar de pijlen vooral te richten op het kabinetsbeleid.

Waar mogelijk zou - ten tweede - geprobeerd kunnen worden bij concrete kwesties samen te werken, bijvoorbeeld bij het formuleren van sociaal verantwoorde hervormingsvoorstellen of van standpunten over de internationale rechtsorde (inclusief militaire interventies). Als grootste oppositiepartij kan de PvdA daarbij als makelaar fungeren tussen GroenLinks en D66 enerzijds en de SP anderzijds. De PvdA kan het zich zowel electoraal als inhoudelijk niet veroorloven structureel voor een van beide kanten te kiezen. En links als geheel zou er niets mee opschieten. De progressieve samenwerking aan het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw, waar Halsema verlangend naar terugkijkt, is niet direct het inspirerende voorbeeld. Het vergrootte de progressieve macht veel minder dan zij wil doen geloven. Het kabinet-DenUyl kwam er – zelfs in de heel andere atmosfeer van destijds - eerder door de verdeeldheid van rechts dan door het linkse stembusakkoord van 1972. Van een progressieve volkspartij, waar toen naar werd gestreefd, is het nooit gekomen. Maar moet de PvdA, door niet in te gaan op het keuzevoorstel van Halsema, niet bang zijn voor het 'roofscenario'? Daarmee wordt een combinatie van GroenLinks met D66 bedoeld, die voor veel PvdA-kiezers aantrekkelijk zou zijn. Ook deze binnen GroenLinks levende gedachte levert uiteindelijk weinig op. Zelf wanneer 40% van de

PvdA-kiezers bij de verkiezingen in juni op die combinatie zou hebben gestemd, zou deze nauwelijks groter zijn geworden dan de VVD. Zeer waarschijnlijk zouden sommige gematigd rechtse kiezers die nu op D66 hebben gestemd, die overstap dan niet hebben gemaakt. En de rechtse partijen wilden sowieso over rechts.

Vanuit het eigen verhaal bruggen proberen te slaan voor een progressief alternatief is dan ook voor de sociaal-democraten de meest logische optie; soms lukt dat met de SP, soms met beide andere partijen, soms met alle drie, en een enkele keer wellicht met nog andere partijen erbij. Op dit moment streven naar een links front of het opgaan in een innige samenwerking met alleen GroenLinks maakt een dergelijke makelaarsfunctie voor de PvdA onmogelijk.

Gezamenlijk zouden de progressieve partijen ook moeten blijven uitdragen dat de gekozen gedoogconstructie met de PVV principieel onwenselijk is. Zeer grote invloed van de PVV op het kabinetsbeleid, zonder dat die partij via eigen bewindspersonen ter verantwoording kan worden geroepen, schuurt langs de controlefunctie van het parlement. Belangrijker nog is het feit dat CDA en VVD door de samenwerking met de PVV ideeën aan een platform helpen en salonfähig maken die door progressieve partijen alleen maar als abject en *illiberal* kunnen worden beschouwd. Progressieve partijen zijn gehouden om die ideeën voortdurend te bestrijden. Dat is iets heel anders dan het negeren van de ‘anderhalf miljoen kiezers’ op de PVV, zoals rechtse partijen graag als verwijt hanteren. Over het negeren van de SP-kiezers, na de grote winst van die partij in 2006, werd door CDA, VVD en PVV destijds helemaal niet geklaagd. En waarom zouden de kiezers van de PVV niet ‘genegeerd’ mogen worden en het nog grotere aantal kiezers dat in juni op de PvdA stemde wel? Oppositie hoort bij democratie. Het is aan progressieve partijen, zeker wanneer zij volkspartijen willen zijn, om de PVV-kiezers te laten zien dat hun zorgen serieus worden genomen zonder dat dit leidt tot omarming van abjecte ideeën van de PVV-leider.

De principiële afwijzing van de gedoogcoalitie met de PVV moet evenwel niet leiden tot het verketteren van CDA en VVD. Voor een zo progressief mogelijk coalitie in de toekomst is zeer waarschijnlijk samenwerking met één van deze partijen noodzakelijk. Wederzijdse haatbeelden of elkaar uitsluitende kartels helpen dan niet.

Ten derde zouden progressieve partijen bij verkiezingen een lijstencombinatie kunnen aangaan om te voorkomen om te voorkomen dat restzetels naar partijen ter rechterzijde gaan, al moet men daar geen wonderen van verwachten. Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen hadden PvdA en GroenLinks hun lijsten verbonden, maar dat had geen effect op het uiteindelijke aantal zetels voor beide partijen. Bij de komende Eerste Kamerverkiezingen zijn lijstencombinaties niet meer mogelijk, zo is vorige week besloten.

Is dat alles wat progressieve oppositiepartijen kunnen doen, vraagt de lezer zich wellicht af. Jazeker, maar dit is niets niks. Een overtuigend eigen verhaal neerzetten en op basis daarvan ad hoc-samenwerking zoeken met andere progressieve krachten binnen en buiten de politiek is voor elke progressieve partij in het huidige politieke klimaat al zeer de moeite waard, hoe lastig ook. Als progressieve partijen daarin slagen, staan zij niet met lege handen wanneer het gedoogkabinet van Rutte door intern gedoe in één van de deelnemende partijen zijn meerderheid in de Tweede Kamer zou verliezen of niet in staat is die meerderheid volgend voorjaar in de Eerste Kamer binnen te halen. De premier zal dan beide handen moeten uitsteken naar de oppositie. Misschien toch een beetje ‘linkse lente’.